

” Костенко Т. Рефлексійно-освітнє середовище в системі викладання класичного танцю як основа формування професійної рефлексії майбутніх керівників хореографічних колективів. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2025. Том 13, № 8. С. 56-64. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i8-008>.

Kostenko T. Refleksiiino-osvitnie seredovishche v systemi vykladannia klasychnoho tantsiu як основа формування професійної рефлексії майбутніх керівників хореографічних колективів [Reflective educational environment in the system of classical dance teaching as a basis for forming professional reflection of future choreographic ensemble leaders]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2025. Vol. 13, No 8. S. 56-64. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i8-008>.

УДК 378.147:792.82:159.955

DOI: 10.31110/2616-650X-vol13i8-008

Тетяна КОСТЕНКО

Криворізький державний педагогічний університет, Україна

<https://orcid.org/0009-0006-2534-9585>

tkostenko.dance@ukr.net

РЕФЛЕКСІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ В СИСТЕМІ ВИКЛАДАННЯ КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ХОРЕОГРАФІЧНИХ КОЛЕКТИВІВ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню створення рефлексійно-освітнього середовища в системі викладання класичного танцю для формування професійної рефлексії майбутніх керівників хореографічних колективів. Проведено теоретичний аналіз наукової літератури з проблематики професійної рефлексії та хореографічної освіти. Встановлено, що класичний танець має значний потенціал для створення рефлексійно-освітнього середовища завдяки постійній роботі з дзеркалом, систематичній корекції техніки та діалогічній взаємодії. Актуальність дослідження зумовлена потребою в підготовці керівників хореографічних колективів, здатних до рефлексивного аналізу власної педагогічної діяльності в умовах трансформації культурно-освітнього простору. Багатофункціональний характер діяльності керівника хореографічного колективу інтегрує педагогічні, творчі, організаційні та комунікативні функції, що актуалізує необхідність цілеспрямованого розвитку професійної рефлексії як основи управлінської та творчої діяльності. Результати засвідчили, що систематичне функціонування такого середовища сприяє формуванню критичного мислення та рефлексивного осмислення професійної діяльності. Обґрунтовано чотири структурні компоненти середовища: просторово-предметний, діяльнісний, комунікативний та особистісний, а також п'ять основних умов його створення. Просторово-предметний компонент забезпечує матеріальні умови для постійного самоспостереження через цілеспрямоване використання дзеркал та організації навчального простору. Діяльнісний компонент реалізується через систему поетапно структурованих завдань, що стимулюють різні типи рефлексивного аналізу. Комунікативний компонент інтегрує різноманітні форми рефлексивної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Особистісний компонент забезпечує становлення індивідуальних рефлексивних якостей та їх інтеграцію у професійну компетентність. Визначено поетапний характер функціонування від базового самоспостереження до метарефлексії. Розкрито інтегративну природу професійної рефлексії керівників, що поєднує технічні, художньо-творчі, педагогічні та управлінські аспекти. Практична значущість дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів для розробки методичних основ організації рефлексійно-освітнього середовища у закладах хореографічної освіти, створення навчальних програм з класичного танцю, що враховують рефлексивний компонент професійної підготовки. Результати демонструють потенціал рефлексійно-освітнього середовища як ефективного інструменту професійної підготовки майбутніх керівників хореографічних колективів.

Ключові слова: рефлексійно-освітнє середовище; класичний танець; професійна рефлексія; майбутні керівники; хореографічні колективи; умови створення середовища.

Tetiana KOSTENKO

Kryvyi Rih State Pedagogical University, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0006-2534-9585>

tkostenko.dance@ukr.net

REFLECTIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE SYSTEM OF CLASSICAL DANCE TEACHING AS A BASIS FOR FORMING PROFESSIONAL REFLECTION OF FUTURE CHOREOGRAPHIC ENSEMBLE LEADERS

Abstract. This article examines the theoretical foundations for establishing and structuring reflective educational environments within classical dance instruction as a means of developing professional reflection among future leaders of choreographic ensembles. The study examines reflective educational environments as platforms for developing reflective competencies, deepening professional expertise, and fostering a reflective culture among prospective choreographic specialists. A comprehensive theoretical analysis of scholarly literature addressing professional reflection and the specifics of choreographic education was conducted. The research establishes that classical dance possesses distinctive pedagogical characteristics for creating reflective educational environments through continuous mirror work, systematic technical correction, dialogical interaction, and sequential mastery of material. The relevance of the study is determined by the need to prepare choreographic ensemble leaders capable of conducting reflective analysis of their own pedagogical activities within the context of transforming cultural and educational spaces. The multifunctional nature of choreographic ensemble leader activity integrates pedagogical, creative, organizational, and communicative functions, which actualizes the necessity for purposeful development of professional reflection as

the foundation of managerial and creative activity. Findings demonstrate that the systematic implementation of such environments facilitates the development of critical thinking, analytical capabilities, and a reflective understanding of professional practice. The study substantiates four structural components of reflective educational environments: spatial-material, activity-based, communicative, and personal components, alongside five fundamental conditions for their establishment. The spatial-material component provides material conditions for continuous self-observation through the purposeful use of mirrors and the organization of educational spaces. The activity-based component is implemented through a system of gradually structured tasks that stimulate various types of reflective analysis. The communicative component integrates diverse forms of reflective interaction between educational process participants. The personal component ensures the formation of individual reflective qualities and their integration into professional competence. A progressive operational framework was identified, ranging from basic self-observation to advanced metareflective practices. The research reveals the integrative nature of professional reflection among choreographic leaders, encompassing technical, artistic-creative, pedagogical, and managerial dimensions within unified professional competence. The practical significance of the research lies in the possibility of using the obtained results to develop methodological foundations for organizing reflective educational environments in choreographic education institutions, thereby creating classical dance curricula that incorporate the reflective component of professional training. Results demonstrate the potential of reflective educational environments as effective tools for comprehensive professional preparation of future leaders of choreographic ensembles.

Key words: *reflective educational environment; classical dance; professional reflection; future leaders; choreographic ensembles; environment creation conditions.*

Постановка проблеми. Розвиток хореографічної освіти актуалізує потребу в підготовці керівників хореографічних колективів, здатних до рефлексивного аналізу власної педагогічної діяльності в умовах трансформації культурно-освітнього простору. Традиційна система підготовки керівників хореографічних колективів, орієнтована переважно на становлення виконавських навичок та засвоєння методичних знань, не повною мірою відповідає сучасним вимогам професійної діяльності. Ефективне керівництво колективом потребує розвиненої здатності до критичного самоаналізу та рефлексивного осмислення педагогічної практики.

Багатофункціональний характер діяльності керівника хореографічного колективу інтегрує педагогічні, творчі, організаційні та комунікативні функції, що актуалізує необхідність цілеспрямованого розвитку професійної рефлексії як основи управлінської та творчої діяльності. Особливої уваги потребує питання організації спеціального рефлексійно-освітнього середовища, здатного забезпечити систематичний розвиток рефлексивних компетентностей під час фахової підготовки.

Класичний танець як фундаментальна дисципліна хореографічної освіти створює сприятливі умови для створення подібного середовища. Постійна робота з дзеркалом створює умови для безперервного візуального самоконтролю, систематична корекція техніки формує навички аналітичного мислення, діалогічна взаємодія викладач-студент розвиває комунікативні аспекти рефлексії. Водночас структурована система освоєння матеріалу забезпечує поетапний розвиток рефлексивних здібностей. Проте потенціал класичного танцю для створення рефлексійно-освітнього середовища недостатньо досліджений та систематизований, що обумовлює актуальність теоретичного обґрунтування умов його організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної рефлексії у хореографічній освіті активно досліджується представниками різних наукових напрямів. Інтерес до даної проблематики зумовлений модернізацією сучасної освітньої системи та необхідністю підготовки компетентних фахівців, здатних до рефлексивного аналізу власної діяльності та професійного саморозвитку.

Фундаментальні теоретичні засади рефлексійно-освітнього середовища розроблені вітчизняними науковцями, серед яких провідне місце займають дослідження О. Булгакової, Н. Кривої, М. Савченкової [1], які визначають рефлексійно-освітнє середовище як складну систему взаємопов'язаних умов, що стимулюють рефлексивну діяльність через створення ситуацій усвідомленого аналізу власних дій, рішень та їх результатів. Їхній підхід базується на системному розумінні освітнього середовища як цілісного комплексу факторів, що впливають на становлення професійної рефлексії.

Теоретичні основи рефлексивного розвитку особистості поглиблює Б. Якимчук [13], який характеризує рефлексивно насичене освітнє середовище як простір, у якому розгортаються життєво значущі ситуації і події, створено умови для занурення у себе, звернення до власного внутрішнього світу та його переструктурування. Дослідник акцентує увагу на психологічних механізмах рефлексії та її ролі у професійному становленні майбутніх фахівців.

Інноваційні аспекти освітнього середовища досліджують К. Гораш, А. Боднар [4], які підкреслюють важливість створення інноваційного простору для професійного розвитку, що передбачає інтеграцію традиційних методик з сучасними підходами до навчання. Їхні дослідження актуалізують питання модернізації освітнього процесу через упровадження рефлексивних практик.

Вітчизняні дослідження професійної рефлексії представлено роботами М. Роганової, С. Рашидової, М. Роганова [10], які розглядають професійну рефлексію викладача закладу вищої освіти як умову становлення його педагогічної культури. Автори обґрунтовують рефлексію як інтегративну якість, що забезпечує ефективність педагогічної діяльності та професійного розвитку. О. Мирошник [9] досліджує онтологічні виміри професійної рефлексії вчителя у педагогічній взаємодії, розкриваючи

філософські основи рефлексивних процесів та їх значення для педагогічної практики. О. Воронова [3] аналізує професійну рефлексію як фактор професійного розвитку, підкреслюючи її роль у становленні професійної компетентності. Т. Кравчина [6] систематизує методи і прийоми рефлексії педагогічної діяльності, пропонуючи практичні підходи до розвитку рефлексивної позиції педагога. Н. Дметерко [5] проводить порівняльний аналіз методів розвитку професійної рефлексії та рефлексивного мислення фахівця, виділяючи найбільш ефективні підходи до формування рефлексивних компетентностей.

Специфіка хореографічної освіти як особливої галузі мистецької підготовки розкрита у працях провідних вітчизняних дослідників. О. Таранцева [11] розробляє дидактичну модель викладання класичного танцю у фаховій підготовці майбутніх учителів хореографії, акцентуючи увагу на методичних особливостях цієї дисципліни та її потенціалі для професійного розвитку. В. Максименко [8] досліджує формування художньо-творчого досвіду майбутніх викладачів хореографії у процесі фахової підготовки, підкреслюючи важливість інтеграції технічних та творчих аспектів навчання. В. Черкасов [12] обґрунтовує структурно-функціональну модель формування професійної компетентності майбутніх хореографів, виділяючи ключові компоненти професійної підготовки та їх взаємозв'язки.

Практичні аспекти керівництва хореографічними колективами аналізують О. Лань, К. Кшен, Я. Іванова [7], які досліджують особливості педагогічної роботи керівника зразкового хореографічного колективу, розкриваючи специфіку управлінської діяльності у сфері хореографії та необхідність розвитку відповідних компетентностей.

Діалогічну взаємодію у навчанні як основу рефлексивного розвитку досліджують В. Вишківська, О. Голікова [2], які обґрунтовують партнерство як інноваційну форму діалогічної взаємодії у системі «викладач-студент», що сприяє розвитку рефлексивних навичок та професійному становленню.

Зарубіжний досвід у галузі рефлексивної практики в хореографічній освіті представлений роботами А. Лейєн, І. Лам, П. Сімонс, Л. Відсхут [14], які систематизують педагогічні практики рефлексії у танцювальній освіті третього рівня, демонструючи універсальність принципів рефлексивного навчання та їх адаптацію до специфіки хореографічної підготовки. Д. Різнер [15] аналізує сучасні тенденції рефлексивної практики в хореографічній освіті, підкреслюючи зростаючу роль усвідомленого самоаналізу у професійному становленні танцівників та хореографів.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що проблема створення рефлексійно-освітнього середовища в системі викладання класичного танцю недостатньо досліджена, незважаючи на значний потенціал цієї дисципліни для розвитку професійної рефлексії. Більшість досліджень розглядає рефлексивні процеси в загальнопедагогічному контексті або в рамках загальної хореографічної освіти, не акцентуючи увагу на специфічних можливостях класичного танцю як фундаментальної дисципліни для створення рефлексійно-освітнього середовища. Це обумовлює необхідність теоретичного обґрунтування умов організації такого середовища з урахуванням особливостей викладання класичного танцю та потреб професійної підготовки майбутніх керівників хореографічних колективів.

Мета дослідження. Теоретично обґрунтувати умови створення та структурну організацію рефлексійно-освітнього середовища в системі викладання класичного танцю для ефективного становлення професійної рефлексії майбутніх керівників хореографічних колективів.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано комплекс взаємопов'язаних теоретичних методів. Аналіз наукової літератури дозволив систематизувати існуючі підходи до розуміння рефлексійно-освітнього середовища, професійної рефлексії та специфіки хореографічної освіти. Систематизація концептуальних підходів забезпечила узагальнення різних теоретичних позицій щодо організації рефлексивного навчання у педагогічній та мистецькій діяльності. Узагальнення теоретичних положень щодо викладання класичного танцю сприяло виявленню особливостей дисципліни, що сприяють створенню рефлексійно-освітнього середовища. Теоретичне моделювання дало змогу розробити концептуальну модель рефлексійно-освітнього середовища з урахуванням специфіки хореографічної діяльності та потреб професійної підготовки майбутніх керівників хореографічних колективів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретично обґрунтувати умови створення та структурну організацію рефлексійно-освітнього середовища в системі викладання класичного танцю для ефективного становлення професійної рефлексії майбутніх керівників хореографічних колективів.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано комплекс взаємопов'язаних теоретичних методів. Аналіз наукової літератури дозволив систематизувати існуючі підходи до розуміння рефлексійно-освітнього середовища, професійної рефлексії та специфіки хореографічної освіти. Систематизація концептуальних підходів забезпечила узагальнення різних теоретичних позицій щодо організації рефлексивного навчання у педагогічній та мистецькій діяльності. Узагальнення теоретичних положень щодо викладання класичного танцю сприяло виявленню особливостей дисципліни, що сприяють створенню рефлексійно-освітнього середовища.

Теоретичне моделювання дало змогу розробити концептуальну модель рефлексійно-освітнього середовища з урахуванням специфіки хореографічної діяльності та потреб професійної підготовки майбутніх керівників хореографічних колективів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичне обґрунтування рефлексійно-освітнього середовища у викладанні класичного танцю базується на інтеграції психолого-педагогічних підходів до розуміння рефлексивних процесів та специфічних особливостей хореографічної освіти. О. Булгакова, Н. Кримова, М. Савченкова визначають рефлексійно-освітнє середовище як складну систему взаємопов'язаних умов, котрі стимулюють рефлексивну діяльність через створення ситуацій усвідомленого аналізу власних дій, рішень та їх результатів [1].

Стосовно викладання класичного танцю подібне середовище набуває специфічних характеристик, зумовлених особливим поєднанням фізичних, технічних, художніх та педагогічних аспектів професійної діяльності. Постійна робота з дзеркалом забезпечує безперервний візуальний зворотний зв'язок. Систематична корекція техніки вимагає аналітичного мислення. Поетапне освоєння створює природні умови для самооцінки та самокорекції.

Функціональні характеристики рефлексивного простору поглиблює Б. Якимчук, який характеризує рефлексивно насичене освітнє середовище як простір, у якому розгортаються життєво значущі ситуації і події, створено умови для занурення у себе, звернення до власного внутрішнього світу та його переструктурування [13]. Класичний танець створює природні умови для подібного простору завдяки глибокій системності та методичній структурованості дисципліни. Чітка послідовність вправ біля станка та на середині залу, логічна градація складності від простих рухів до складних комбінацій перетворює кожен урок на майданчик для інтенсивного професійного самопізнання.

К. Гораш, А. Боднар підкреслюють важливість інноваційного простору для професійного розвитку [4], тому рефлексійно-освітнє середовище класичного танцю функціонує як інноваційна модель професійної підготовки. Вона інтегрує традиційні методики навчання з сучасними підходами до розвитку рефлексивної компетентності.

Структурна організація рефлексійно-освітнього середовища включає чотири взаємопов'язані компоненти, функціонуючи як єдина система професійного розвитку майбутніх керівників хореографічних колективів.

Просторово-предметний компонент як базова основа рефлексивної діяльності охоплює матеріально-технічні умови організації навчального процесу, які в класичному танці набувають особливого рефлексивного значення. Дзеркала функціонують не лише як засіб візуального контролю, але й як інструмент постійної рефлексивної діяльності, забезпечуючи безперервний зворотний зв'язок та стимулюючи розвиток навичок самостереження.

Станок створює чіткі просторові межі для різних типів рефлексивної роботи: детального технічного аналізу біля станка та комплексного художньо-технічного осмислення на середині залу. Організація простору залу уможлиблює реалізацію різноманітних форм рефлексивної взаємодії від індивідуального самоаналізу до групової рефлексії, створюючи гнучке середовище для професійного розвитку. Просторово-предметне забезпечення формує фундамент для розгортання діяльнісних процесів рефлексивного характеру.

Діяльнісний компонент представлений системою поетапно структурованих навчальних завдань, створюючи природні ситуації для рефлексивного аналізу власної діяльності. О. Таранцева підкреслює важливість дидактичного моделювання у викладанні класичного танцю [11]. Структурованість класичного танцю з чіткою послідовністю освоєння від простих рухів до складних комбінацій забезпечує поступове розширення об'єктів рефлексії та поглиблення аналітичних навичок на кожному етапі навчання. Системність діяльнісного компонента природно генерує потребу в комунікативній взаємодії, оскільки рефлексивний аналіз власної діяльності неможливий без порівняння, обговорення та взаємного збагачення досвідом.

Комунікативний компонент інтегрує різні форми рефлексивної взаємодії між учасниками освітнього процесу, створюючи багатовимірний простір професійного діалогу. В. Вишківська, О. Голікова обґрунтовують діалогічну взаємодію як основу ефективного навчання [2]. Стосовно класичного танцю даний компонент реалізується через постійну взаємодію викладача та студентів під час корекції техніки, взаємне спостереження студентів та групове обговорення результатів виконання. Комунікативні процеси стимулюють та поглиблюють особистісні рефлексивні якості, оскільки взаємодія з іншими дозволяє побачити власну діяльність під новими кутами зору та усвідомити індивідуальні особливості професійного розвитку.

Особистісний компонент пов'язаний із становленням індивідуальних рефлексивних якостей та їх інтеграцією у професійну компетентність майбутнього керівника хореографічного колективу. М. Роганова, С. Рашидова, М. Роганов підкреслюють значення рефлексії для становлення педагогічної культури [10]. Цей компонент охоплює розвиток здатності до критичного самоаналізу, утворення

внутрішніх еталонів професійної діяльності та становлення особистісного стилю рефлексивної діяльності. Особистісний розвиток, досягнутий через функціонування попередніх компонентів, створює основу для ефективної реалізації специфічних умов рефлексійно-освітнього середовища.

Інтегративна природа описаних компонентів проявляється в їх здатності до взаємного посилення та синергетичного ефекту. Просторово-предметний компонент надає матеріальну основу для діяльнісних процесів, діяльнісний компонент стимулює комунікативні взаємодії, комунікативний компонент сприяє особистісному розвитку, а особистісний компонент підвищує ефективність використання просторово-предметних ресурсів. Циклічний взаємозв'язок забезпечує стійкість та самовдосконалення рефлексійно-освітнього середовища.

Ефективне функціонування структурних компонентів рефлексійно-освітнього середовища неможливе без створення відповідних педагогічних умов, що забезпечують їх злагоджену взаємодію та результативність. Аналіз специфіки класичного танцю як базової дисципліни хореографічної освіти дозволяє виділити п'ять основних умов створення рефлексійно-освітнього середовища, що використовують властивості цієї дисципліни для розвитку професійної рефлексії майбутніх керівників хореографічних колективів.

Забезпечення безперервного візуального зворотного зв'язку через систематичну роботу з дзеркалом виступає фундаментальною умовою рефлексійно-освітнього середовища. О. Мирошник обґрунтовує важливість постійного самоспостереження для розвитку рефлексивних здібностей [9], що корелює з підходом О. Булгакової, Н. Кримоваї, М. Савченкової до створення ситуацій усвідомленого аналізу власних дій у рефлексійно-освітньому середовищі [1]. Постійний візуальний зворотний зв'язок створює широкі можливості для розвитку об'єктивного самоспостереження, поступово трансформуючись у внутрішню потребу в критичному самоаналізі. Систематична робота з дзеркалом формує навичку безперервного самоконтролю, яка є основою для всіх інших типів рефлексивної діяльності, необхідних майбутньому керівнику хореографічного колективу. Сформований візуальний самоконтроль природно породжує потребу в глибшому аналітичному осмисленні спостережуваних процесів.

Систематичне аналітичне осмислення навчального процесу стає наступною умовою у розвитку рефлексивної компетентності, логічно випливаючи з потреби осмислити візуально спостережувані явища та базуючись на аналітичній природі класичного танцю. Н. Дметерко наголошує на важливості систематичного підходу для розвитку професійної рефлексії [5], що узгоджується з дослідженнями О. Таранцевої щодо дидактичного моделювання у викладанні класичного танцю [11]. Кожен рух має чітке методичне обґрунтування та логічну структуру, вимагаючи постійного осмислення причинно-наслідкових зв'язків між технічними елементами. Студенти навчаються не лише ідентифікувати технічні недоліки, але й аналізувати їх причини, розуміти взаємозв'язки між різними аспектами техніки, прогнозувати наслідки певних помилок та розробляти стратегії їх усунення. Цей підхід формує навички критичного мислення та аналітичного осмислення професійної діяльності, створюючи основу рефлексивної компетентності. Поглиблений аналітичний розвиток формує підґрунтя для естетичного осмислення професійної діяльності.

Створення естетично-рефлексивного простору поглиблює технічний аналіз до цілісного художнього осмислення, природно розвиваючись на основі технічного аналізу та відповідаючи концепції В. Максименка, який обґрунтовує важливість художньо-творчого досвіду для професійного становлення [8]. Цей підхід резонує з дослідженнями В. Черкасова щодо структурно-функціональної моделі становлення професійної компетентності майбутніх хореографів [12]. Актуалізується постійне оцінювання не лише технічної правильності, але й художньої виразності, відповідності музичному супроводу та естетичної цілісності виконання. Становлення здатності до естетичного судження розвиває професійну інтуїцію, художній смак та здатність до комплексного аналізу творчого процесу. Це критично важливо для майбутньої діяльності керівника хореографічного колективу, оскільки вимагає інтеграції технічних, художніх та педагогічних аспектів професійної рефлексії. Естетичний розвиток неможливий без активної комунікативної взаємодії з іншими учасниками творчого процесу.

Організація діалогічної рефлексивної взаємодії продовжує індивідуальний естетично-рефлексивний розвиток, являючи собою закономірне продовження естетично-рефлексивного розвитку. О. Воронова розкриває професійну рефлексію як процес, що розвивається через ефективну взаємодію та обмін досвідом [3], що підтверджується дослідженнями В. Вишківської, О. Голікової щодо діалогічної взаємодії у системі «викладач-студент» [2]. Різноманітні форми комунікативної взаємодії включають роботу в парах при освоєнні складних елементів, групові завдання на створення комбінацій, взаємне оцінювання виконання, розвиваючи здатність до конструктивного професійного діалогу. Діалогічна взаємодія формує вміння артикулювати професійні спостереження та сприймати критику як основу для професійного зростання, що є фундаментальними навичками для майбутнього керівника хореографічного колективу. Подібна взаємодія створює основу для розвитку емпатії та розуміння індивідуальних особливостей учнів. Комунікативний досвід, накопичений через діалогічну

взаємодію, підготовує студентів до усвідомленого аналізу педагогічного процесу з управлінської позиції.

Створення педагогічно-моделюючого середовища завершує становлення рефлексивної компетентності, інтегруючи всі попередні умови та відповідаючи концепції Т. Кравчиної, яка аналізує методи становлення рефлексивної позиції педагога [6]. Цей підхід корелює з дослідженнями О. Лань, К. Кшен, Я. Іванової щодо особливостей педагогічної роботи керівника хореографічного колективу [7] та з концепцією М. Роганової, С. Рашидової, М. Роганова про рефлексію як умову становлення педагогічної культури [10]. Організація навчального процесу передбачає можливість студентів аналізувати власний навчальний досвід з позиції майбутніх педагогів та керівників. Спостереження за різними методичними підходами, аналіз ефективності педагогічних прийомів та розуміння психологічних аспектів взаємодії створюють основу для майбутньої управлінської діяльності. Студенти поступово навчаються оцінювати індивідуальні особливості навчання, аналізувати групову динаміку та розуміти принципи ефективного керівництва колективом. Педагогічно-моделююче середовище завершує становлення комплексної професійної рефлексії, інтегруючи технічні, естетичні, комунікативні та управлінські аспекти рефлексивної компетентності.

Поетапний характер функціонування рефлексійно-освітнього середовища відповідає логіці освоєння класичного танцю. Початковий етап характеризується базовим самоспостереженням та самоконтролем при освоєнні простих рухів біля станка, де основний фокус спрямований на усвідомлення положення тіла, координацію рухів та розвиток навичок візуального самоконтролю через дзеркало.

Поступово ускладнюючись, основний етап включає аналітичну рефлексію технічних та художніх аспектів при роботі зі складними комбінаціями на середині залу. Цей етап вимагає одночасного аналізу технічної правильності, художньої виразності, відповідності музиці та використання простору, формуючи здатність до багаторівневого професійного мислення.

Завершальний етап передбачає синтетичну та метарефлексію при створенні власних композицій та комплексному аналізі творчого процесу. На цьому етапі інтегруються всі попередні типи рефлексивного досвіду у комплексну професійну компетентність майбутнього керівника хореографічного колективу. В. Черкасов обґрунтовує багатокomпонентну структуру професійної компетентності хореографів, яка вимагає розвиненої здатності до рефлексивного аналізу на всіх рівнях професійної діяльності [12].

Інтегративна природа професійної рефлексії керівників хореографічних колективів проявляється у необхідності поєднання різних типів рефлексивного досвіду в єдину систему професійного мислення. Технічна рефлексія забезпечує аналіз методичних аспектів навчання та оцінку технічної майстерності виконавців, художньо-творча рефлексія спрямована на осмислення естетичних та образних аспектів творчого процесу.

Педагогічна рефлексія охоплює аналіз навчально-виховних процесів та індивідуальних особливостей учнів, а управлінська рефлексія забезпечує осмислення групової динаміки та організаційних аспектів роботи колективу. О. Лань, К. Кшен, Я. Іванова підкреслюють необхідність комплексного підходу в роботі керівника хореографічного колективу [7].

Практична реалізація рефлексійно-освітнього середовища передбачає органічну інтеграцію всіх компонентів та умов у цілісній педагогічній системі, трансформуючи традиційний підхід до викладання класичного танцю. Взаємодія просторових, діяльнісних, комунікативних та особистісних аспектів створює синергетичний ефект, перетворюючи кожен урок на систему інтенсивного професійного розвитку.

Постійна реалізація визначених умов забезпечує поступовий розвиток від базового самоспостереження до складних форм метарефлексії, необхідних для ефективного керівництва хореографічним колективом. А. Лейєн, І. Лам, П. Сімонс, Л. Відсхут систематизують педагогічні практики рефлексії у танцювальній освіті, демонструючи універсальність принципів рефлексивного навчання [14].

Міжнародний досвід поглиблює Д. Різнер, аналізуючи сучасні тенденції рефлексивної практики в хореографічній освіті та підкреслюючи зростаючу роль усвідомленого самоаналізу у професійному становленні танцівників та хореографів [15]. Ці дослідження підтверджують, що рефлексійно-освітнє середовище у викладанні класичного танцю може розглядатися як інноваційна модель професійної підготовки, органічно поєднуючи традиційні методики навчання з сучасними підходами до розвитку рефлексивної компетентності.

Рефлексійно-освітнє середовище в системі викладання класичного танцю створює сприятливі можливості для становлення професійної рефлексії майбутніх керівників хореографічних колективів. Органічна інтеграція тілесного, інтелектуального, емоційного та соціально-комунікативного досвіду у цілісну систему професійного розвитку забезпечує трансформацію природних рефлексивних можливостей класичного танцю у систематичний інструмент професіогенезу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений теоретичний аналіз уможливив обґрунтування концептуальних засад створення та структурної організації рефлексійно-освітнього середовища в системі викладання класичного танцю як основи становлення професійної рефлексії майбутніх керівників хореографічних колективів.

Встановлено, що рефлексійно-освітнє середовище у викладанні класичного танцю характеризується багатокомпонентною структурою, що включає просторово-предметний, діяльнісний, комунікативний та особистісний компоненти. Просторово-предметний компонент забезпечує матеріальні умови для постійного самоспостереження через цілеспрямоване використання дзеркал та організації навчального простору. Діяльнісний компонент реалізується через систему поетапно структурованих завдань, що стимулюють різні типи рефлексивного аналізу. Комунікативний компонент інтегрує різноманітні форми рефлексивної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Особистісний компонент забезпечує становлення індивідуальних рефлексивних якостей та їх інтеграцію у професійну компетентність майбутнього керівника хореографічного колективу.

Обґрунтовано п'ять основних умов створення рефлексійно-освітнього середовища, що спираються на особливості класичного танцю для розвитку професійної рефлексії. Забезпечення безперервного візуального зворотного зв'язку через систематичну роботу з дзеркалом формує основу для об'єктивного самоспостереження та критичного самоаналізу. Систематичне аналітичне осмислення навчального процесу на основі структурованості класичного танцю розвиває навички причинно-наслідкового аналізу та конструктивної самокритики. Створення естетично-рефлексивного простору через постійне оцінювання художньої якості виконання розвиває професійну інтуїцію та здатність до комплексного аналізу творчого процесу. Організація діалогічної рефлексивної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу формує комунікативні компетенції та здатність до конструктивної професійної взаємодії. Створення педагогічно-моделюючого середовища для аналізу навчального досвіду з позиції майбутніх керівників закладає основи управлінської компетентності.

Визначено поетапний характер функціонування рефлексійно-освітнього середовища, що відповідає логіці освоєння класичного танцю та забезпечує поступовий розвиток професійної рефлексії. Початковий етап базового самоспостереження та самоконтролю при освоєнні простих рухів біля станка формує основи рефлексивної діяльності. Основний етап аналітичної рефлексії технічних та художніх аспектів при роботі зі складними комбінаціями розвиває багаторівневе професійне мислення. Завершальний етап синтетичної та метарефлексії при створенні власних композицій інтегрує всі типи рефлексивного досвіду у комплексну професійну компетентність.

Розкрито інтегративну природу професійної рефлексії керівників хореографічних колективів, яка полягає у необхідності поєднання технічної, художньо-творчої, педагогічної та управлінської рефлексії у єдину систему професійного мислення, здатну забезпечити ефективне виконання багатофункціональних обов'язків керівника хореографічного колективу.

Практична значущість вивчення полягає у можливості використання отриманих результатів для розробки методичних основ організації рефлексійно-освітнього середовища у закладах хореографічної освіти, створення навчальних програм з класичного танцю, що враховують рефлексивний компонент професійної підготовки, розробки методичних рекомендацій для викладачів щодо ефективного функціонування рефлексійно-освітнього середовища, а також становлення системи моніторингу професійного розвитку студентів хореографічних спеціальностей.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з емпіричною перевіркою ефективності теоретично обґрунтованої моделі рефлексійно-освітнього середовища в умовах реального освітнього процесу різних закладів хореографічної освіти, розробкою конкретних методик організації рефлексійно-освітнього середовища для різних етапів вивчення класичного танцю, вивченням можливостей інтеграції сучасних освітніх технологій у рефлексивні процеси хореографічної освіти, створенням комплексної системи підготовки та підвищення кваліфікації викладачів до роботи з рефлексійно-освітнім середовищем, а також дослідженням можливостей адаптації розробленої моделі до інших дисциплін хореографічного циклу та суміжних мистецьких спеціальностей.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаних джерел

1. Булгакова О. Ю., Кримова Н. О., Савченкова М. В. Роль освітнього середовища у формуванні рефлексивної компетентності фахівців соціономічних спеціальностей. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 12(26). С. 668-680. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12\(26\)-668-680](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12(26)-668-680)
2. Вишківська В. Б., Голикова О. М. Партнерство як інноваційна форма діалогічної взаємодії у системі «викладач-студент». *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 24. С. 627-629. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023.116>
3. Воронова О. Professional reflection as factor of professional development. *Psychology: theory and practice*. 2019. № 1(3). С. 55-62. [https://doi.org/10.31339/2617-9598-2019-1\(3\)-55-62](https://doi.org/10.31339/2617-9598-2019-1(3)-55-62)
4. Гораш К. В., Боднар А. М. Особливості створення інноваційного середовища закладу вищої освіти. *Професійно-прикладні дидактики*. 2023. Вип. 1. С. 29-33. <https://doi.org/10.37406/2521-6449/2023-1-5>
5. Дметерко Н. В. Порівняльний аналіз методів розвитку професійної рефлексії та рефлексивного мислення фахівця. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2022. Вип. 6. С. 45-49. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.6.8>
6. Кравчина Т. Рефлексивна позиція педагога: методи і прийоми рефлексії педагогічної діяльності. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2022. Том 10, № 7. С. 39-43. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol10i7-006>
7. Лань О., Кшен К., Іванова Я. Особливості педагогічної роботи керівника зразкового хореографічного колективу. *Молодий вчений*. 2022. № 8 (108). С. 55-58. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-8-108-13>
8. Максименко В. І. Формування художньо-творчого досвіду майбутніх викладачів хореографії у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ : Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова, 2024. 328 с.
9. Мирошник О. Г. Онтологічні виміри професійної рефлексії вчителя у педагогічній взаємодії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2021. № 1. С. 96-102. <https://doi.org/10.32999/KSU2312-3206/2021-1-13>
10. Роганова М. В., Рашидова С. С., Роганов М. М. Професійна рефлексія викладача закладу вищої освіти як умова його педагогічної культури. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. № 1(105). С. 141-151. <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-105-1-141-151>
11. Таранцева О. Дидактична модель викладання класичного танцю у фаховій підготовці майбутніх учителів хореографії. *Педагогічні науки*. 2022. № 80. С. 76-80. <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2022.80.278221>
12. Черкасов В. Ф. Структурно-функціональна модель формування професійної компетентності майбутніх хореографів. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. 2024. Вип. 31. С. 62-69. <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series14.2024.31.09>
13. Якимчук Б. А. Рефлексивно насичене освітнє середовище як чинник розвитку рефлексивності майбутніх психологів. *Modern engineering and innovative technologies*. 2023. Issue 26. Part 3. С. 84-85. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-26-03-027>
14. Leijen A., Lam I., Simons P.R.J., Wildschut L. Pedagogical practices of reflection in tertiary dance education. *European Physical Education Review*. 2008. Vol. 14(2). P. 223-241. <https://doi.org/10.1177/1356336X08090707>
15. Risner D. New Reflective Practice Research in Dance Education. *Journal of Dance Education*. 2017. Vol. 17(3). P. 89-90. <https://doi.org/10.1080/15290824.2017.1355183>

References

1. Bulgakova, O. Yu., Krymova, N. O., Savchenkova, M. V. (2023). Rol osvitnoho seredovyshcha u formuvanni refleksyvnoi kompetentnosti fakhivtsiv sotsionomichnykh spetsialnosti [The role of educational environment in forming reflexive competence of socioeconomic specialties professionals]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii – Scientific innovations and advanced technologies*, 12(26), 668-680. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12\(26\)-668-680](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12(26)-668-680) (in Ukrainian).
2. Vyshkivska, V. B., Holikova, O. M. (2023). Partnerstvo yak innovatsiina forma dialohichnoi vzaiemodii u systemi «vykladach-student» [Partnership as innovative form of dialogical interaction in "teacher-student" system]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Graal nauky» – International scientific journal "Grail of science"*, 24, 627-629. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023.116> (in Ukrainian).
3. Voronova, O. (2019). Professional reflection as factor of professional development. *Psychology: theory and practice*, 1(3), 55-62. [https://doi.org/10.31339/2617-9598-2019-1\(3\)-55-62](https://doi.org/10.31339/2617-9598-2019-1(3)-55-62)
4. Horash, K. V., Bodnar, A. M. (2023). Osoblyvosti stvorennia innovatsiinoho seredovyshcha zakladu vyshchoi osvity [Features of creating innovative environment of higher education institution]. *Profesiino-prykladni dydaktyky – Professional and applied didactics*, 1, 29-33. <https://doi.org/10.37406/2521-6449/2023-1-5> (in Ukrainian).
5. Dmeterko, N. V. (2022). Porivnialnyi analiz metodiv rozvytku profesiinoi refleksii ta refleksyvnoho myslennia fakhivtsia [Comparative analysis of methods for developing professional reflection and reflexive thinking of specialist]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Psykholohiia – Scientific journal of Uzhhorod National University. Series: Psychology*, 6, 45-49. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.6.8> (in Ukrainian).
6. Kravchyna, T. (2022). Refleksyvna pozytsiia pedahoha: metody i pryomy refleksii pedahohichnoi diialnosti [Reflexive position of educator: methods and techniques of pedagogical activity reflection]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 10(7), 39-43. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol10i7-006> (in Ukrainian).
7. Lan, O., Kshen, K., Ivanova, Ya. (2022). Osoblyvosti pedahohichnoi roboty kerivnyka zrazkovoho khoreohrafichnoho kolektyvu [Features of pedagogical work of exemplary choreographic group leader]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 8(108), 55-58. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-8-108-13> (in Ukrainian).

8. Maksymenko, V. I. (2024). Formuvannia khudozhno-tvorchoho dosvidu maibutnikh vykladachiv khoreohrafii u protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of artistic and creative experience of future choreography teachers in the process of professional training]: Candidate's thesis. Kyiv: Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Mykhaila Drahomanova (in Ukrainian).
9. Myroshnyk, O. H. (2021). Ontolohichni vymiry profesiinoi refleksii vchytelia u pedahohichnii vzaiemodii [Ontological dimensions of teacher's professional reflection in pedagogical interaction]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Psykholohichni nauky – Scientific journal of Kherson State University. Series: Psychological sciences*, 1, 96-102. <https://doi.org/10.32999/KSU2312-3206/2021-1-13> (in Ukrainian).
10. Rohanova, M. V., Rasyhdova, S. S., Rohanov, M. M. (2023). Profesiina refleksiia vykladacha zakladu vyshchoi osvity yak umova yoho pedahohichnoi kultury [Professional reflection of higher education institution teacher as a condition of his pedagogical culture]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka – Spirituality of personality: methodology, theory and practice*, 1(105), 141-151. <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-105-1-141-151> (in Ukrainian).
11. Tarantseva, O. (2022). Dydaktychna model vykladannia klasychnoho tantsiu u fakhovii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv khoreohrafii [Didactic model of classical dance teaching in professional training of future choreography teachers]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical sciences*, 80, 76-80. <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2022.80.278221> (in Ukrainian).
12. Cherkasov, V. F. (2024). Strukturno-funktsionalna model formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh khoreohrafiv [Structural-functional model of forming professional competence of future choreographers]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriya 14. Teoriia i metodyka mystetskoï osvity – Scientific journal of Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov. Series 14. Theory and methodology of art education*, 31, 62-69. <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series14.2024.31.09> (in Ukrainian).
13. Yakymchuk, B. A. (2023). Refleksyvno nasychene osvितnie seredovyshe yak chynnyk rozvytku refleksyvnosti maibutnikh psykholohiv [Reflexively saturated educational environment as a factor in developing reflexivity of future psychologists]. *Modern engineering and innovative technologies*, 26(3), 84-85. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-26-03-027> (in Ukrainian).
14. Leijen, A., Lam, I., Simons, P.R.J., Wildschut, L. (2008). Pedagogical practices of reflection in tertiary dance education. *European Physical Education Review*, 14(2), 223-241. <https://doi.org/10.1177/1356336X08090707>
15. Risner, D. (2017). New Reflective Practice Research in Dance Education. *Journal of Dance Education*, 17(3), 89-90. <https://doi.org/10.1080/15290824.2017.1355183>

| Матеріал надійшов до редакції: 16.07.2025 р. | Прийнято до друку: 05.09.2025 р. | Опубліковано: 30.10.2025 р. |

